

ABDULLA QAHHORNING BEMOR ASARIDA JAMIYAT MUAMMOSI.

Abdusalomova Nozima

Farg‘ona davlat universiteti Ingliz tili va adabiyot fakulteti 2-kurs

Annotatsiya. Ushbu maqolada Abdulla Qahhorning “Bemor” hikoyasida aks etgan davr muammolari va hikoyaning bugungi kundagi ahamiyati yoritib beriladi. Asar qahramonlarining xususiyatlari haqida fikr yuritiladi. Bugungi kun va asar muhiti o‘zaro qiyoslanib, farqli va o‘xshash jihatlar taqqoslanadi.

Kalit so‘zlar: Chilyosin, baxshi, tabib, bemor, davr, insoniylik, ilmsizlik, tibbiyot, nochorlik, qoloqlik, johillik.

O‘zbek adabiyotining yirik namoyondasi Abdulla Qahhor ijodini hikoyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Ijodkorning o‘zi yashab o‘tgan davr bilan bog‘liq, turli mavzulardagi, ijtimoiy va tarbiyaviy jihatdan katta ahamiyat kasb etuvchi hikoyalari bisyor. Ana shunday hikoyalardan biri „Bemor“ hikoyasidir. Kichik hajmli va mo‘jazgina bo‘lishiga qaramasdan hikoyaning salmog‘i, zalvori anchayin katta. Ijodkor yashab turgan va qisman bugungi kun haqiqatlarini o‘zida jamlagan hikoya har bir detalga, obrazga e‘tibor berishni talab qiladi. Asarda davrning muammolaridan bo‘lmish qashshoqlik, ilmsizlik, loqaydlik qoralanadi. Mana shu illatlarni atrofida voqaealar birlashtiriladi. Iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi sababli kishilarning ijtimoiy imkoniyatlari ham chegaralanishi haqida so‘z yuritiladi. Boy va kambag‘allar o‘rtasidagi farq, munosabatlar va inson qadr-qimmatini o‘sha davr muhitida yoritib beriladi. Xalq orasida bir naql yuradi: „Yer yuzida yomon insonlar ko‘p emas, ularga qarshi kurashmaydiganlar ko‘p“. Hikoyada ham ana shunday uchinchi tabaqaning qurboni, bemor ayol sifatida butun boshli millatning o‘sha davrdagi taqdiri ochib beriladi.

Zamonni qarangi, kichik bir hikoyaga jo bo‘lgan birgina hayot manzarasi ustida shuncha savol paydo bo‘ladi! Xo‘sh, bu qanday zamon edi? Hikoya qahramonlari zamonning qanday kishilari edilar? Gapni shundan boshlasak.

Siz 5-sinf adabiyot darsida Abdulla Qodiriy, Fitrat, Hamza, G‘afur G‘ulom, Oybek singari ijodkorlar hayoti va ijodi bilan tanishgandingiz. Ularning bolalik paytlari naqadar og‘ir davrga to‘g‘ri kelganini bir necha misollar orqali bilgansiz. Bu o‘tgan XX asrning dastlabki yillari edi. Chor Rossiyasi tomonidan bosib olingan o‘lkamizning iqtisodiy, madaniy hayoti parokanda holga keltirilgan bu davrda aholi nihoyatda qashshoq holda hayot kechirar, yurtimizning aksariyat boyliklari chetga tashib ketilardi.

«Bemor» hikoyasidagi Sotiboldi, guvohi bo‘lganingizdek, chigit po‘choq va kunjara bilan savdo qiladigan Abdug‘aniboyning qo‘lida xizmat qiladi. Boy uning mehnati uchun qancha haq to‘lashi to‘g‘risida hikoyada gapirilmasa-da, buni

Sotiboldining qanday turmush kechirayotganidan ham bilish qiyin emas. Axir, kasal xotinini do'xtirga ko'rsatish uchun talab qilinadigan 25 so'm pulni u faqat tushida ko'rishi mumkin, xolos. Uning orttirgan «boyligi» bir marta tabib chaqirishga, bitta tovuq so'yishga, kasalni baxshiga o'qitishga yetadi-yu tugaydi. «Chilyosin» o'qitish uchun esa o'zi «to'qigan savatchalarini ulgurji oladigan baqqoldan yigirma tanga qarz» ko'tarishga majbur. Hali bu ham hammasi emas. Endi o'lgan xotinini ko'mishi, uning turli ma'rakalarini o'tkazishi lozim. «Bularning hammasi, albatta, pul bilan bo'ladi. Bunday vaqtlarda yo'g'on cho'ziladi, ingichka uziladi...» Qishloqlardagi dehqonlar, shaharlardagi hunarmandlar kun bo'yi qilgan og'ir mehnati evaziga juda oz haq olishardi. Oila boqish, uning kam-ko'stini butlash, farzandlarni o'qitish masalalari kishilarni o'ta qiyin ahvolga solib qo'ygandi. Iqtisodiy nochorlik kishilar turmush darajasining tobora pasayib borishiga, aholi o'rtasida turli kasalliklar keng tarqalib, oddiy betoblik ortidan odamlarning bevaqt hayotdan ko'z yumib ketishiga sabab bo'lgandi. O'lkada tibbiyot masalalarini hal etishga deyarli e'tibor berilmas, faqat chor amaldorlari, harbiylari va mahalliy boylargina malakali tibbiyot xizmatidan foydalanish imkoniyatiga ega edi.

Ilojsizlik, biror joydan yordam umidining yo'qligi Sotiboldi va uning oilasiga qo'shib o'quvchini ham qiynaydi, qalbingizda odam bolasining naqadar uvol bo'layotganidan nadomat tuyg'ulari qo'zg'aladi. Boya aytilganidek, Sotiboldining ozgina yordamiga umid qiladigani xo'jayini Abdug'aniboy edi. O'zi «omborda qulab ketgan qoplar ostida qolib o'ladigan bo'lganida» markaziy shaharga – Sim (hozirgi Farg'ona shahri)ga borib davolanib kelgan bu bag'ritosh kimsa xizmatkorining ayoli yosh o'lib ketishi mumkinligini bila turib zarracha yordam ko'rsatishga yaramaydi. (Biz Sotiboldining xotini hali nisbatan yosh ekanini uning qizchasi bor-yo'g'i to'rt yoshga kirganidan anglashimiz mumkin!) Aksincha, bechora xizmatkoriga uni yana ham chiqimdor qiladigan turli bid'atlarni maslahat beradi. Axir uni boy qilgan, xohlagan joyiga borib davolanishi, istaganicha maishat qilishi uchun yetarli mablag'ga ega qilgan Sotiboldi va unga o'xshaganlarning mashaqqatli mehnati emasmi? Nahotki, bir ayolning hayotidan «izvosh va oq podshoning surati solingan 25 so'mlik pul» azizroq, qimmatliroq bo'lsa?...Nochorlik sabab ayolini kasalxonaga olib bora olmaydi, xo'jaynidan qarz so'raydi. Asarning eng ayanchli haqiqatlaridan biri ushbu davrda faqatgina iqtisodiy emas, balki ma'naviy qashshoqlikning ham keng avj olganidir. Buning isboti o'laroq, imkoniyati yetishiga qaramay Abdug'aniboy ishchisiga pul bermasligini olishimiz mumkin (uning bunga imkoni borligini ustidan qop ag'anaganda „SIM“ga borib davolanib kelganidan ham bilish mumkin). Ayolning yoshligi, mittigina qizalog'i borligini, ayolning hayotini asrab qolishga umid borligini

bu umid o'zidan ekanligini bilsa-da yordam bermaydi. Vaholangki, o'sha davrning boy kishilaridan biri nochor bir ayolning umri, bir farzandning onasi, bir insonning rafiqasini hayotini saqlab qolishi mumkin bo'lgan pullarini qizg'anadi. Insoniylikni bir chetga surib qo'yadi. Yordam qo'lini cho'zish o'rniga Sotiboldiga turli xil bid'at va foydasiz amallarni tavsiya qiladi. Boyning holatga nisbatan fikrlari o'sha davr boylarining qashshoq aholiga nisbatan bo'lgan munosabatini ko'rsatadi. Boylarda pul bo'lsa-da ma'naviyatlari sustlik qilib, loqaydlarcha yordam berishmaydi, qo'ni-qo'shnidan esa najot yo'q. Bu davrga kelib qashshoqlik juda kuchayadi. Shu boisdan ham tashqaridan boshqa tovush emas, gadoning sadaqa so'rab baqirgan tovushi eshitiladi. Bemor uxlayotgan xona ham tund bir ruhda tasvirlanadi. Xuddi uxlayotgan, kasallangan, tomiriga bolta urilayotgan, quriyotgan millat kabi. Hikoya davomida Sotiboldining, ayolning qarindoshlari haqida mutalaqo so'z yuritilmaydi, bu qarindoshlar yo'qligini emas, yordam beruvchilar yo'qligini bildiradi. Bemorning qanday kasallikka chalinganligi haqida ham so'z bormaydi, uning kasalini tabiblar-u baxshilar ham bilishmaydi. Zamona ilmsizligining qurboni bo'lgan bu kimsalardan biri— tabib.

Bir amallab «tabib» nomini olib olgan kimsa, yuqorida aytilganidek, ayolning nima kasal bilan og'riyotganini bilmay turib undan qon oladi. Buning oqibatida esa «betobning ko'zi tinib, boshi aylanadigan bo'lib» qoladi. Demak, «tabib» bemorga foyda emas, balki zarar yetkazdi. Holbuki, u bunday «davolash usuli»ni birgina Sotiboldining xotini emas, o'sha atrofdagi yuzlab bechoralar ustida qo'llaydi. «Tabib»dan keyin xonadonga baxshi kirib keladi. U xotinning yonida o'tirib bir narsalarni o'qiydi. Lekin bu o'qigan narsalari xotinning dardiga em bo'ladimi-yo'qmi, bu bilan uning ishi yo'q. Baxshi ham qayerga chaqirilsa, qaysi kasalga ro'para kelsa, hammasiga ko'r-ko'rona yodlab olgan narsalarini o'qib, chiqib ketaveradi. Uning uchun ko'richak ham, tomoq og'riq ham, ruhiy xastaliklar ham bir – farqi yo'q!

Sotiboldiga tavsiya etilgan navbatdagi «najotkor»ning qiligi bo'lsa hammasidan oshib tushadi. U (yana kasalning asli nima ekanini surishtirib o'tirmay!) betob xotinni... «tolning xipchini bilan» savalaydi, «tovuq so'yib» qonlaydi...

Ko'ryapsizki, johillik butun jamiyatni, kishilar ong-u shuurini butunlay band qilib olgan, millat «tanasidan qon oldirgan bemor» (Hamza Hakimzoda Niyoziy iborasi) holiga tushgan edi.

Hikoyaning mazmun-mohiyati, ta'sir kuchi hali bu bilan ham tugamaydi. O'layotgan xotini uchun biror najot yo'lini topa olmagan Sotiboldi qo'shni kampirning maslahati bilan endi to'rt yashar qizchasining saharlab turib uyqusiragan holda qiladigan duosiga umidvor bo'ladi. Qarang, butun boshli jamiyat bor – doktorxona bor,

tabib bor, baxshi bor, qo'lida pul o'ynagan boylar bor, har qanday mehnat bo'lsa qilishga rozi Sotiboldi bor... biroq najot yo'q! Bor-yo'q umid – shu to'rt yasharlik qizaloqning ojiz duosi.

Xulosa:Abdulla Qahhorning „ Bemor” hikoyasida XX asrning bir qancha haqiqatlari yoritib beriladi. Jumladan,o'lkadagi ilmsizlik, qashshoqlik, insoniy fazilatlarining inson bolalaridan uzoqlashishi kabilar. Hikoyada insonni qashshoqlik emas, loqaydlik halokat(hikoyada o'lim)ga yetaklashi isbotlab beriladi. Asar bugungi shiddatli zamonada yashab, bir qancha tuyg'ulardan uzoqlashayotgan yangi davr kishilari uchun ibrat bo'la oladi.Tegishli xulosalar chiqarishga va xatolarni takrorlamaslikka undaydi. Shu sababdan, Abdulla Qahhorning hayotning ko'plab haqiqatlarini o'zida jamlagan bu kichik hikoyasi asrlar davomida ham o'z ahamiyatini yo'qotmay kelmoqda.

REFERENCES:

1. 6-sinf Adabiyot darsligi I qism(2017) —Toshkent, Ma'naviyat,108-118-betlar
2. <https://uz.m.wikipedia.org>
3. <https://talaba.su>
4. <https://www.ziyouz.com>

